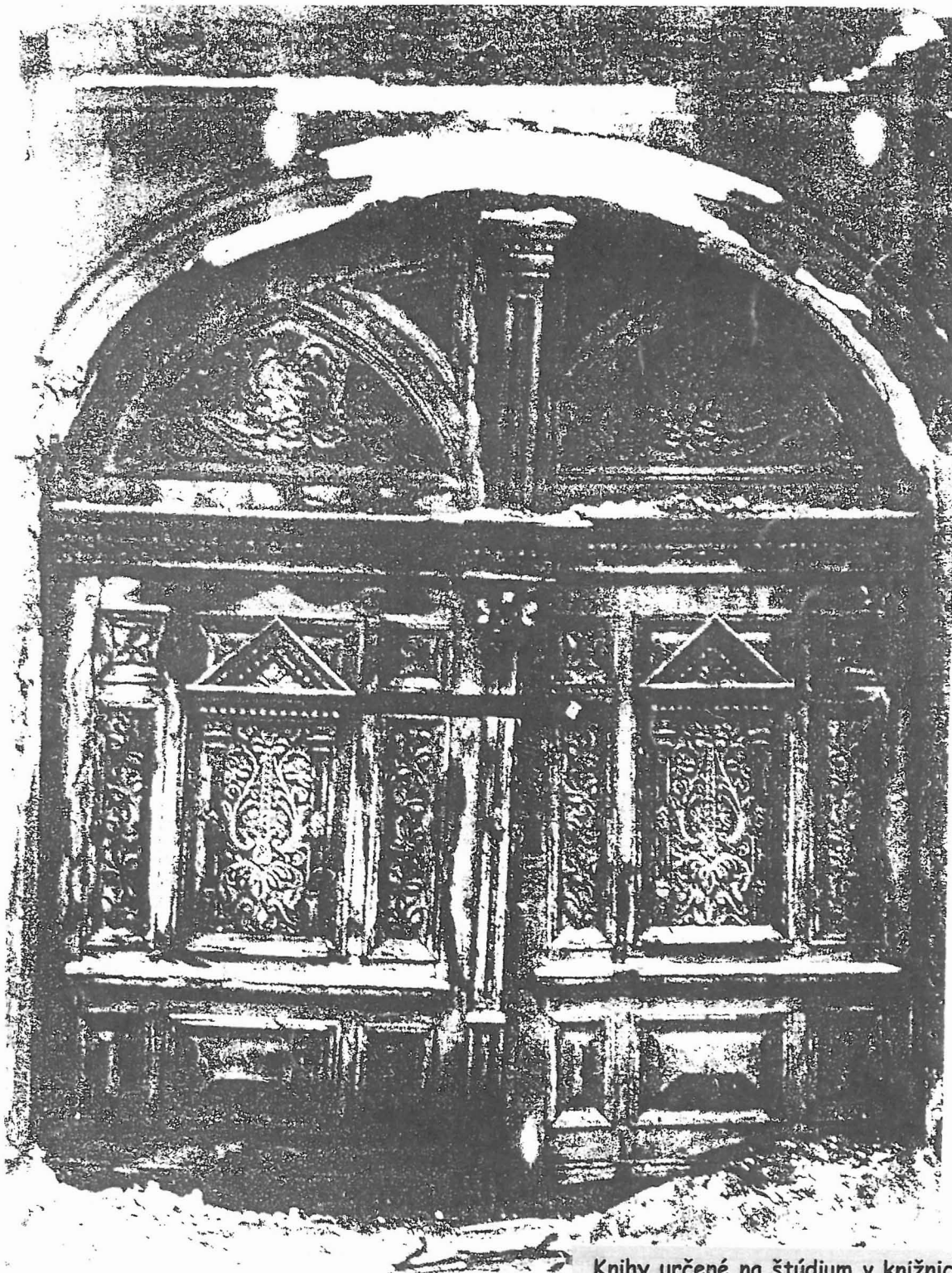

SPRAVODAJ MĚSTSKÉHO MÚZEA

ROČNÍK I.

1

Knihy určené na štúdium v knižnici.
NEPOŽIČIAVAŤ!!!

RAJEC

ANTON KOLEDA

**11.4.1930
RAJEC**

Základnú školu vychodil v Rajci, gymnázium v Žiline a Bratislave. Získal učiteľskú kvalifikáciu, učil na prvom i na druhom stupni základných škôl.

Maľuje od mladosti, no intenzívnejšie sa tomuto koníčku venuje odkedy je na dôchodku. Jeho témou je Rajec a regionálne námety. Často sa inšpiruje starými fotografiami, vlastnými spomienkami na uličky a domy detstva. Snaží sa zachovať realitu, oživiť zabudnuté kúty.

Prečo maľuje?

"Vidím všetko okolo seba priestorovo, v očiach vidím líniu a za ňou priestor. Plocha pre mňa neznamena nič,"

Namaľoval asi 50 obrazov, bol organizátorom viacerých výstav amatérskej maľby v Rajci. Bol režisérom amatérskych divadelných súborov, píše poviedky, povesti i rozprávky. To je len časť jeho záujmov, ktorými obhacuje nielen svoj život, ale prispieva i k hodnotnejšiemu životu obyvateľov Rajca.

G. P.

/Texty k fotografiám na vnútornej strane obálky/:

1. Posledné laubne_

Šimkovkovský dom 1925

2. Starý garbiarsky cechový dom

3. Rajecký jarmok 1946

1

2

MÚZEU NA CESTU

Zachovanie hmotných dôkazov o histórii a úcta k nim je povinnosťou každého národa. I v našom meste dlhé desaťročia driemala myšlienka na zriadenie inštitúcie na to povolanej. Skupina nadšencov zbierala i u nás rôzne starožitnosti a prírodné exponáty. Títo ľudia iniciovali zriadenie múzea v Rajci, o čom rozhodli poslanci MZ 24.3.1992. Štatút Múzea bol schválený 20.8.1992. Bol to však len základné dokumenty. Zriadenie každej novej inštitúcie si vyžaduje predovšetkým veľak entuziazmu, všetko je nové a postupovať treba doslova po krôčikoch. Pomaly sa zhromažďujú exponáty, ktoré občania venujú z lásky k svojmu mestu. Každý treba náležite zaevidovať a ošetriť.

Najnáročnejšia bola celá prípravná a koncepčná fáza.

O prípravu a otvorenie Múzea sa najviac zaslúžili:

Ing. arch. Ferdinand BUČEK, hlavný iniciátor myšlienky múzea, iniciatívny zberateľ exponátov a zakladateľ Spravodaja Mestského múzea

PhDr. Gabriela PODOLANOVÁ, riaditeľka MsKS, ktoré je právnym a organizačným garantom múzea

Ing. Ján RYBÁRIK, vedúci oddelenia výstavby MsÚ, ktorý riadi stavebno-rekonštrukčné práce

RNDr. Ružena RYBÁRIKOVÁ, vedúca múzea, ktorá zodpovedá za obsahovú a bezpečnostnú stránku zbierok, pripravuje scenár expozície národopisnej a historickej.

Moje poďakovanie patrí aj všetkým ostatným, ktorí sa o vznik rajeckého múzea akokoľvek zaslúžili.

Múzeu prajem, aby rástlo v bohatosti i kvalite exponátov. Dúfam, že bude zdrojom poučenia nielen občanom nášho mesta, ale i návštevníkom, ktorí doňho zavítajú.

RNDr. L. ŽIDEK
primátor mesta

Miesto príhovoru ...

Asi sme si to priali. Pripomenutím si majstrovstva a umu tých našich pred nami, hľadať oporu v dnešnom rozkolísanom čase. Hľadať v sebe silu k činu cez dôkazy, ktoré vytvorili blízki i vzdialení príbuzní nášho malého sveta, sveta tohto mesta a okolia.

Rozhodli sme sa počúvať reči krásnych rezieb, reči slov ukrytých v starých písnoch, reči vecí a prírody okolo.

Rozhodli sme sa otvoriť staré brány, staré slávne brány, brány do sveta podbráni, izieb starých otcov, známych i neznámych majstrov, materií za kolovratmi i krosnami ako z rozprávky.

Vykročili sme v tomto spomínaní snáď dobre a snáď sa nám podarí pootvoriť i tie brány v nás. Redakcia

VĎAKA TI MÚZEUM ZA TVOJ ZROD!

Keď som roku 1974 začala písať kroniku mesta Rajec, po dvoch mesiacoch som už mohla s rodáčkou hrdosťou napísať do Rajčana článok s nadpisom: "A kronika Rajca bude!" Kroniku a aj múzeum Rajec už má. Medzi nimi je nerozlučná spätosť, veď sa vzájomne dopĺňajú dokladovým materiálom. Sú a budú svedkami života Rajčanov nielen v minulosti a súčasnosti, ale aj v budúcnosti.

Všetci musíme priznať, že naše mesto sa pomaly všestranne zviditeľňuje. Veľkou mierou k tomu prispeje aj novoutvorené Mestské múzeum. Zaradí sa do plejády tých miest, ktorých múzea sa právom hrdia cennými zbierkami. Aj košatý strom, ktorý dnes už dáva plody, bol kedysi iba prútičkom. Výsledky trpezlivej práce tímu muzeálnych pracovníkov začínajú byť viditeľné, a keď i naďalej vložia do svojho konania naplno celé srdce, celé svoje ja, rajecké múzeum bude stánkom kultúry a histórie.

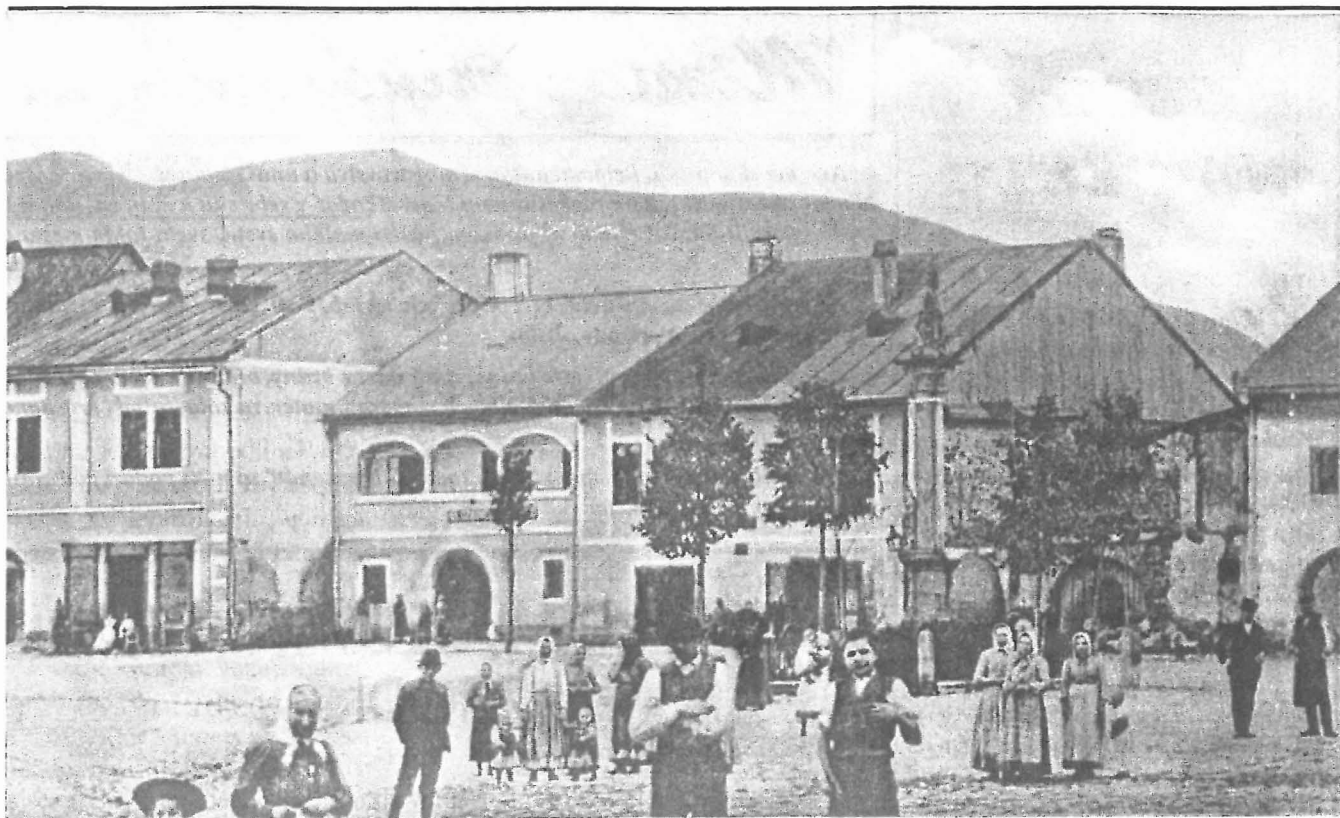
S plným vedomím pravdivosti si dovoľím tvrdiť, že iba pomocou nás, ostatných obyvateľov, môže Mestské múzeum košatieť. Začatému dielu musíme pomáhať. Možno, že nepatrné, podľa nášho odhadu "haraburdie" na povale, bude návštevníkmi obdivované a pomôže prehlbovať našu históriu.

Skromne priznávam, že istou mierou som bola zasvätená do úmornej roboty muzeálnych pracovníkov. Rozmýšľali, unavení a často i bezradní, vzájomne sa povzbudzovali, zháňali, prosíkali, vďaka vyslovovali, povaly prezerali, každý predmet študovali, ale nerezignovali. Viem, že majú plné hlavy ďalších plánov ako a čím doplniť tú novoutvorenú mestskú inštitúciu - Mestské múzeum.

Prosím vás, pomôžme im všetci, veď je to novorodeniatko, ktoré potrebuje pomoc, potravu, aby rástlo, žilo a rozmnožovalo sa. Tak ako ste mne mnohí pomáhali pri kronikárskej práci, buďte akosi vzácnou oporou aj im. Potrebujú to nielen oni, ale najmä NÁŠ RAJEC! Ak nájdete, vykutrete dajaký starý predmet, alebo písomný záznam, noviny, časopisy, knihy, nevyhodte ich na smetisko. Smelo bežte do múzea a poraďte sa. Verte mi, budete mať z toho vnútornú radosť, veď aj potomkovia budú na vás, na "múdrych" predkov, vďačne spomínať a snáď niekomu aj ďalšiu pamätnú tabuľu odhaľovať. Pamätajme, že "každý zasadený strom rozkvitne v rôznej podobe".

Za vaše rodácke vzácne porozumenie ďakujem

A. Jančovičová

Pohľad na budovu MESTSKÉHO MÚZEA na námestí na začiatku storočia

HISTÓRIA A SÚČASNOSŤ BUDOVY MESTSKÉHO MÚZEA

Budova Mestského múzea v Rajci je situovaná za líniou uličnej čiar v južnej časti námestia.

Je to pôvodne prízemný stredoveký objekt s výraznou renesančnou prestavbou. V druhej polovici 18. storočia bol nadstavený a zbarokizovaný. Z obdobia prestavby je zachovalá čelná fasáda, klenby a pôvodne barokové schodisko na druhé nadstavené podlažie. Priečelie má zachovalú otvorenú barokovú arkádu.

Zo zápisov mestskej pokladničnej knihy vysvitá, že začiatkom 19. storočia objekt slúžil ako mestský pivovar. Neskôr tu bola mestská krčma. Od r. 1975 tu sídlila Osvetová beseda a knižnica. Po zriadení Mestského múzea v r. 1992 budova slúži tejto inštitúcii. V prízemí je časť priestorov vyhradená predajni kvetov a zlatníctvu.

Nakoľko objekt potreboval určité úpravy, požiadali sme SÚPS, stredisko Žilina, o vyjadrenie a doporučenie rozsahu a technologických postupov, aby bol zachovaný charakter objektu, ktorý je navrhnutý na zápis do zoznamu kultúrnych pamiatok.

V súlade s týmto vyjadrením pristúpil OVMÚ k stavebným úpravám. Vzhľadom na vysoké percento vlhkosti muriva - zavlhnutie siaha až nad úroveň päty klenby, bolo potrebné nahradiť staré omietky sanačnými. Okrem toho bola položená nová dlažba v prízemí, rekonštruovala sa fasáda, urobili sa nevyhnutné úpravy strechy. Množstvo

práce si vyžiadala úprava výstavných priestorov na 1. poschodí. Spomeniem len obnovenie a konzervovanie starých stropných hrád, odstránenie omietok a vystierkovanie, odstránenie nevyhovujúcich olejových náterov, oprava a nový náter okien. Súbežne s týmito prácami sa montoval alarm-systém, nové, ekonomickejšie vykurovacie telesá. Na okná a dvere boli namontované mreže, ktoré sú kópiou pôvodných.

Okrem stavebných úprav bolo potrebné zariadenie interiéru. Zvolili sme systém kombinovaných skriniek drevo - sklo, sklenených skriniek rôznej výšky a tvaru, nakoľko priestory a zariadenie chceme využívať ako viacúčelové výstavné priestory (muzeála expozícia, galéria).

Spomenutý rozsah prác dáva tušiť, že išlo o náročné práce nielen z technického a finančného, ale aj časového hľadiska. Na prácach sa podieľali viaceré firmy (RIO, ZILVER, POINT, KOVORAJ, DSuSv, EKOSAL, MIHALEC). Práce financuje MsÚ, ktorý po schválení MZ uvoľnil sumu 550 000 Sk. Prispeli i podniky a podnikatelia mesta a okolia.

Veríme, že nový šat budovy múzea zvýrazní poslanie tejto inštitúcie a stane sa popri Trojičnom stĺpe a Radnici ďalším architektonicky zaujímavým historickým objektom na námestí mesta.

R.Rybáriková

Prvá zmienka o obci Rajec sa datuje r. 1193. V roku 1236 sa spomína ako Raich. Obec bola súčasťou nitrianskej kapituly a biskupstva. Koncom 13. storočia patrila ostrihomskému arcibiskupstvu. V 14. storočí patrila panstvu Lietava.

Od 14. storočia sa obec vyvíjala ako mestečko, podľa Žilinského práva od r. 1397 s erbom, na ktorom je znázornený sv. Ladislav. Do tohto obdobia možno zaradiť vznik kostola sv. Ladislava (1. pol. 14. storočia). V archívoch je prvá zmienka o kostole r. 1368. Jedná sa o pôvodne gotickú stavbu, z ktorej sa do dnešného dňa zachovala spodná časť veže a čiastočne obvodové murivo so západným a južným neskorogotickým portálom s neskorogotickými prútmi.

R. 1358 a 1393 sa písomne spomína hrad, ktorý údajne stál v lome Baranová.

V 15. a 16. storočí vzniká takmer štvorcové námestie. Je to dominantné, pravidelné, rozsiahle námestie so sieťou ulíc vybiehajúcich z jednotlivých nároží, kde nárožia sú zasunuté, čo je typickým znakom stredovekého gotického urbanizmu. Uzavretý kompaktný celok s urbanisticky viditeľnou skladbou úzkych, pomerne dlhých parciel okolo pôdorysu námestia dnes vytvára celok vysokej pamiatkovej hodnoty. Z tohto obdobia sú dodnes zachované obvodové kamenné murivá objektov na námestí, pivníc a funkčných stavieb na parcelách meštianskych domov v historickom jadre, (napr. zachované stredoveké jednopriestorové pivnice domov č. 3, 7, 8, 11, 13, a 14 na námestí).

Do obdobia stredoveku sa datuje vznik pôvodne meštianskeho domu č. 15/15 na námestí (Mestská krčma). V tomto období vznikol prevdepodobne i objekt č. 606/4 na ul. Štúrovej, ktorý mal využitie ako súkenica, podľa významného cechu súkeníkov, alebo sýpka (v neskoršom období synagoga).

V 16. storočí vzniká v meste dominantná stavba námestia - radnica. Je to pôvodne renesančná stavba. V spodnej časti otvorené arkády slúžili pre prevádzku trhoviska. Na poschodí boli administratívne miestnosti mestskej rady.

V r. 1604 nastáva významná zmena v živote obyvateľov mesta. Rajec získava jarmočné práva a 1609 je oslobodené od platenia mýta na celom území Uhorska. Od r. 1619 sa v meste usporadúvajú trhy.

V období neskorej renesancie, v r. 1610 dochádza k prestavbe kostola sv.

Ladislava. Trojlodie bolo preklenuté krížovými klenbami. R. 1622 bol kostol obohatený severným portálom. V r. 1647 - 8 bola ku kostolu nadstavená veža, ktorá sa spomína v spojitosti s hradom v lome Baranová (materiál z ruín tohto hradu bol údajne použitý na stavbu veže).

Obdobie renesancie významne poznačilo aj iné stavby na námestí. V tomto období bola prestavaná budova "Mestskej krčmy", ktorá získala súčasnú hmotu a dispozíciu, zachovali sa klenby a schodisko.

V r. 1657 vzniká budova starej fary na ul. Hviezdoslavovej. Z tohto obdobia sa zachovala renesančná vstupná sieň, ktorá

HISTÓRIA VÝVOJA MESTA RAJEC

V SPOJITOSTI S ARCHITEKTÚROU

tvorí stred dispozície. Taktiež vznikol meštiansky dom č. 26/26 na námestí - dnešná "Dubová", v ktorej sa z tohto obdobia zachovala renesančná klenba v jednopriestorovej pivnici.

V 18. storočí dochádza k rozsiahlym prestavbám objektov na námestí, vznikajú barokové valené klenby s lunetami nad prejazdmi a pruské klenby. Tieto sú viditeľne zachované napr. v domoch č. 3, 8, 10, 11, 12, 14 a 27.

V r. 1736 a 1749 dochádza k barokizácii starej fary. Vznikajú tu dodnes zachované barokové stropy, baroková vstupná brána, ktorá vedie do areálu budovy. Dochádza tiež k barokizácii kostola a radnice, ktorá mala zamurované pôvodné arkády a fasádu upravenú barokovo-klasicisticky. Baroková prestavba postihla i "Mestskú krčmu", ktorá si

z tohto obdobia zachovala čelnú fasádu s dekoratívnou arkádou.

V 18. storočí vzniká i dodnes zachovaná hospodárska stavba č. 153 na námestí za domom č. 11. Je to jedinečná stavba s pruskými klenbami.

V druhej polovici 18. storočia vzniká baroková stavba na ul. Jánošíkovej - meštiansky dom s hospodárskym zázemím. Je to jednopodlažný trojkřídlový objekt v tvare "U". Zachovaný je dispozične, v objekte sú zaklenuté valené klenby s lunetami a trámové stropy. Fasády sú barokové, členené pilastrami, pôvodná baroková korunná rímsa je zachovaná.

Na námestí stojí od r. 1818 klasicistický Trojičný stĺp situovaný vedľa radnice.

V 19. storočí dochádza k úpravám fasád meštianskych domov na námestí. Klasicistické fasády vznikli napríklad na domoch č. 3, 7, 8. Dom č. 13 bol v 19. storočí prestavaný v dôsledku prepojenia dvoch parciel. Pôvodne to bol dom podobný hostincu "U Kordovánok".

V 19. storočí vzniká dom č. 19 na mieste starej budovy a dom č. 17 bol od základov prestavaný. Dochádza k ďalšej prestavbe starej fary a radnice.

V roku 1899 bola dobudovaná železnica do mesta Rajec, čo je v spojitosti so vznikom súkenky v r. 1910.

Staviteľstvo na začiatku 20-tych rokov 20. storočia je zastúpené kvalitnými architektúrami. V tomto období na pôvodných dvoch parcelách vzniká hotel "Kľak" s charakteristickým eklekticko-modernistickým tvaroslovím na fasádach s prvkami secesie.

30-te roky 20. storočia poznačili fasády niektorých domov na námestí maďarskou secesiou (napr. dom č. 3, 7, 10, 12, 14, a 17).

Zaujímavým prvkom v architektúre mesta Rajec je vnesenie prvkov ľudovej architektúry do domov v historickom jadre. Je to hlavne vznik malej drevenej pavlače na dvorových krídlach.

H. Bobdalová

SAKRÁLNA ARCHITEKTÚRA V RAJECKEJ DOLINE

Jednými z najstarších, historicky a architektonicky najhodnotnejších zachovalých objektov sú objekty sakrálnej architektúry. Sú to objekty, ktoré si dodnes zachovali svoju jedinečnosť a čaro, hoci počas dlhých vekov prechádzali rôznymi štádiami prestavieb. História sakrálnej architektúry v Rajeckej doline sa datuje od 14. storočia. Jednými z najstarších sú kostoly v Kamenej Porube, Rajci, Fačkove a Čičmanoch. Ďalšou historicky a architektonicky zaujímavou stavbou je gotická kaplnka v Rajeckej Lesnej a zrúcanina gotického kostola v Stránskom.

Gotický kostol Všetechsvätých v Kamenej Porube

pochádza zo 14. storočia, v 17. storočí bol upravený a v r. 1882 neorománsky prestavaný.

Kostol sv. Ladislava v Rajci

bol postavený v 14. storočí. Jedná sa o pôvodne gotickú stavbu. Koncom 15. storočia bol opravený, v r. 1610 prestavaný a r. 1622 obohatený o severný portál. V rokoch 1647-1648 bol nadstavená veža. V 18. storočí bol zbarokizovaný. Opravy boli realizované pred r. 1803, v 1. tretine 20. storočia a v roku 1992.

Kaplnka v Rajeckej Lesnej

sa nachádza oproti Obecnému úradu. Je pozostatkom ranogotického kostola zo 14. storočia, ktorý bol roku 1863 zbúraný. Zachovalo sa len presbytérium pôvodného kostola, ktorý bol roku 1864 prestavaný na kaplnku zamurovaním víťazného oblúka. V kaplnke sa nachádzajú zachované fresky pôvodného kostola v dvoch vrstvách. V súčasnom období prebieha v interiéri a exteriéri kaplnky archeologický výskum. Začínajú sa prípravy na rekonštrukciu celej kaplnky.

Kostol Kríža najsvätejšieho v Čičmanoch

je jednolodňová stavba s plochým uzáverom presbytéria, predstavenou vežou a zaklenutými krížovými hrebienkovými klenbami. Kostol je barokový. Pochádza z r. 1669, opravený bol roku 1798. V in-

teriéri kostola je zaujímavá a v súčasnom období už len ojedinele zachovaná drevená empóra s organom. Empóra je dôkazom remeselného umenia starých majstrov.

Zrúcanina gotického kostola v obci Stránske

Nachádza sa na mieste cintorína nad obcou. Dodnes sa zachovalo obvodové murivo, valcové prípony, úzke štrbinovité okná, rímsa triumfálneho oblúka, veža. Hoci táto pamiatka zostávala nepovšimnutá až do r. 1991, vďaka starostlivosti pracovníkov Obecného úradu

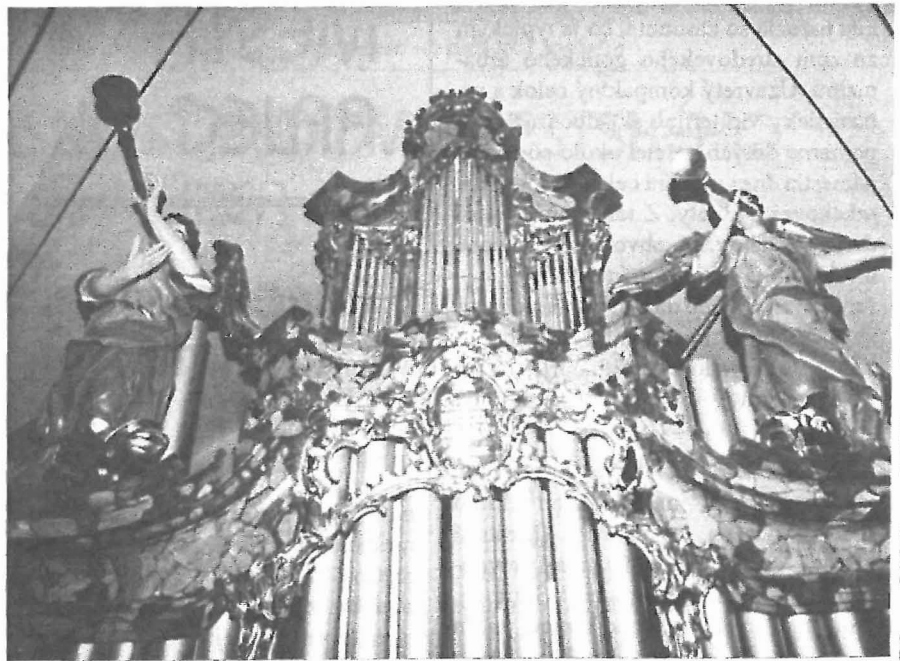
v Stránskom začína odhaľovať svoju krásu. Po vyčistení obvodového muriva od kríkov a nízkych stromov, ktoré ho rozrušovali, pristúpili ku stabilizácii základov veže.

Kostol sv. Mikuláša vo Fačkove

je jednolodňová stavba s rovným uzáverom presbytéria a blokovou predstavenou vežou. Pôvodne bola krytá krížovou hrebienovou klenbou, pri barokizácii bola preklenutá pruskými klenbami. Kostol bol postavený v 17. storočí ako renesančný, v r. 1783 - 92 bol barokizovaný.

H. Bohdalová

RAJECKÍ ORGANÁRI

Ján Kollár napísal: *"K životu neprináleží len chlieb, ale i krásu a radosť, vďačnosť k predkom a úcta k starožitnostiam."* V časoch, keď nebolo mechanických možností reprodukcie hudby, bol organ veľmi dôležitým hudobnovo-chorovým činiteľom. Organové koncerty sú u nás veľmi obľúbené a všetci milovníci klasickej organovej tvorby si radi vypočujú vždy aspoň z gramoplatne barokovú skladbu na slovenskom barokovom organe.

Rajec v 18. a 19. storočí vynikal organárstvom. Zakladateľ a najvýznamnejší

člen rozvetvenej rodiny rajeckých organárov, Ondrej Pažický, začínal ako samouk. Príležitostná oprava verklíka vrah natoľko oduševnila mlynárskeho tovariša, že sa začal zaoberať organárstvom. Spolu s ním pracoval aj jeho brat Ján. Ďalší členovia rodiny Jozef, Martin a Juraj pokračovali v ich šľapajách. Storočná tradícia organárov z rodiny Pažickovcov zanikla až okolo roku 1875 s bratmi Jánom a Petrom.

Ján Machalický vo svojich Pamätiach z roku 1902 píše: Pažický András,

mešťanský syn, tento v roku 1740 jako tovaryš mlynársky v hornom mlyne bývajúcí, tesar na ten čas výtany, vedľa jedného do reparácie ku nemu oddatého verklíka, spravil druhý podobný od toho o mnoho lepší a spôsobnejší, tento prvý inštrument tak oduševnil otázaného mlynára, že následkom toho, nie len verklíky, ale aj organky do kostolov robil, tak ku príkladu prvá jeho práca organka bola do kostola Prečínskeho, za ktorý dostal od patróna baróna Balašu 100 zlatých šajnových a do daru dve ovce. Druhý podobný organek spravil do Lietavy, za ktorý dostal 120 zlatých šajnových. Tretí podobný organek spravil do Vrúckeho a po viacej menších organkov a konečne spravil aj do kostola rajeckého ten veľkánky organ, ktorý aj dnes chválu zasluži a hodnota jeho je do 3000 zlatých. Mlynár ale ten výlohu svoju peňažitú asi 200 zlatých dal si s kassi kostolnej zaplatiť. Organ ten už asi 131 rokov hlasy spie-

vajúceho kresťanstva sprevádza a podporuje a prez celý čas rokov jeho veľmi malú reparáciu potreboval."

U Rimanov bol organ svetským hudobným nástrojom, u nás si ho v stredoveku prisvojila cirkev. Máme však veľa dokladov o tom, že organ ostal aj potom bežným kusom zariadenia nielen kráľovských palácov, ale aj kaštieľov našej šľachty, a to až do 18. storočia.

Každý organ sa skladá z píšťalového stroja, zo vzdušnic s ventilmi, ktoré sú ovládané pomocou klávesov a traktúry, z mečov a samozrejme zo skrine, v ktorej všetko to býva uzavreté. Každého upúta hlavne predná, bohato zdobená časť skrine s píšťalami, tzv. projekt. Vojnovým rekviráciám padli za obeť obyčajne najväčšie a z dobrého cínu uhotovené prospektové píšťaly. Nahradené boli zväčša zinkovými píšťalami. Názvom pozitív dodnes označujeme menší organ bez pedálu.

Organy rodiny Pažických nájdeme vo viacerých mestečkách a dedinách. V Rajci tento prvý veľký organ Ondreja Pažického z roku 1771 bol pozmenený preložením zadného pozitívu nad hlavný stroj a do jeho skrine postavil Melzer z Kutnej Hory nový nástroj. Ďalší organ je v Čičmanoch - je to pozitív z roku 1874. Je dielom bratov Jána A Petra Pažických, v Abramovej pri Martine je malý pozitív z roku 1770 s jednoduchou skriňou a krídlami.

Napokon aj v Brezne sa zachovala veľkolepá skriňa z roku 1787. Patrila k 21 registrovému organu Jána Pažického. Rezbársku a stolársku prácu vyhotovil A. Marušiak z Rajca a J. Demuth z Brezna.

Podľa Kroniky mesta Rajec ✱

NEŽIVÁ PRÍRODA RAJECKÉHO REGIÓNU /1/

Rajecký región sa rozprestiera vo výbežku Žilinskej kotliny smerujúcom na juh. Nazýva sa ľudovo Rajecká dolina. Táto je na východe lemovaná úpäťm Lúčanskej Malej Fatry, na juhozápade Strážovskými vrchmi so skupinou Skaliek. Hranicou medzi obomi horstvami je Fačkovské sedlo.

V tejto časti sa budem bližšie zaoberať Lúčanskou Malou Fatrou, ktorá bezprostredne zasahuje do regiónu.

Lúčanská Malá Fatra predstavuje typ chrbtového stredohoria s rebrovitým rozložením rázsoch. Ústredný chrbát pohoria predstavuje zbytok najstaršieho reliéfu, ku ktorému treba prirátať i erózne trosky Homej Lúky, Kopy, Kľaku a Reváňa. Zbytky nižšieho mladšieho niveau /horská roveň/ predstavujú chrbty rázsoch s výškou medzi 900 - 1100 m. Miestami sa na rázsochách zachovali príkrovové trosky ako Ostrá, Žiar či Kozol. Posledne menovaný /1119 m/ bol s účinnosťou od 1.5.93 vyhlásený za štátnu prírodnú rezerváciu.

Západné svahy pohoria sú hlboko rozčlenené eróziou tokov bystrinného charakteru stekajúcich k Rajčanke-Lesnianska, Porubský potok, Bystrička, Medzihorský potok.

Otlačok Amonita z lokality Rajecká Lesná - Kamenná

Keďže je Malá Fatra typickým jadrovým pohorím, na jej stavbe sa podieľajú horniny jadra, obalové série a príkrovy. Kryštalické jadro tvoria ruly, pararuly, granodiority, žuly. Horniny mladšieho paleozoika sú vyvinuté v okolí Kuneradu /perm/ a tvoria ich pestré bridlice striedajúce sa s arkózovitými pieskovicami prechádzajúcimi až do zlepcov.

Križňanský príkrov úzkym pásom lemuje západný okraj LMF. V našom regióne je zaujímavý vývoj tzv. Ďurčinskej série. Druhohtory tu začínajú spodným triasom /kremence, pestré bridlice/, pokračujú stredným triasom/dolomitické vápence a dolomity/. Vrchný trias je zastúpený tzv. karpatským keuprom/bridlice, kremence, pieskovce, dolomity/. V jeho nadloží sú vyvinuté tmavé bridlice s organogénnymi lumachelovými aj oolitickými vápencami. Jurské súvrstvie má v spodnej časti vápence, vyššie piesčité vápence s rohovcami a krinoidovými vápencami s belemniti a amonitmi typu *Phyloceras*. K jure patria v Ďurčinskej doline i tmavé až čieme slieňe s vápencami a rohovcami.

Chočský príkrov, ktorý sa nasunul na Križňanský tvorí mohutný komplex vápencov a dolomitov od stredného triasu až po spodnú kriedu. Sú to odolné horniny, ktoré vystupujú ako samostatné vrchy výrazne odlišné od hladkých foriem reliéfu Križňanského príkrovu /Kľak/.

Pre doplnenie obrazu o bohatstve foriem Lúčanskej Malej Fatry je potrebné zmieniť sa o krasových tvaroch. Na vývoj krasu je potrebný dostatočný rozsah čistých vápencov. V našom regióne však vystupujú viaceré činitele, ktoré nedovolili krasovým formám vyvinúť sa vo väčšom rozsahu. Sú to najmä malý plošný rozsah vápencovej oblasti/pruh od Kozla cez Ostrú a Dedovú smerom k Strečnu/ a niekoľko drobných kryh južne od Kozla. Ďalším negatívom je i značný sklon, izolácia vápencových kryh, oddelených hlbokými dolinami. Tieto okolnosti vylučujú existenciu jednotného systému podzemných priestorov. Sú tu však podmienky pre vznik menších systémov- vývery krasových vôd, povrchové krasové formy/závrt, komíny, menšie jaskyne/. Lokálne sa vyskytujú drobnejšie podzemné dutiny, škrapy. V rajeckej doline sú najznámejšie krasové útvary v doline Porubského potoka.

Z hľadiska výskytu fauny hodno spomenúť nálezy v doline Lesnianskeho potoka. Nájdené boli odtlačky amonitov až 12 cm veľké. Výskyt je viazaný na

bočné dolinky Vajnár a Kamenná či na sutiny Usypanej skaly. Výskyt fauny potvrdzuje vek škvmitých, slienitých vápencov a šedých škvmitých slienovcov -vyšší lias /spodný oddiel jury/. Južne od Rajca možno v laviciach vápencov zistiť výskyt belemnitov.

R. Rybáriková

Použitá literatúra:

1. Mazúr: Žilinská kotlina a priľahlé pohorie. Bratislava, SAV 63.
2. Maheľ a kol.: Vysvetlivky ku geologickej mape ČSSR 1 : 200 000. Žilina, Geofond 62
3. Kol.: Slovensko. Príroda. Bratislava, Obzor 72
4. Vavřík: Rajecká dolina - Turistický sprievodca. Bratislava, Šport 87.

VSTAVAČOVITÉ V OKOLÍ RAJCA

Keď počujeme slovo orchidea, dýchnu na nás exotická vôňa trópov. Z televíznych prírodopisných seriálov poznáme krásne a prečudné tvary týchto rastlín. Vstavačovité /Orchideaceae LINDL./ sú najväčšou čeľad'ou v rastlinnej ríši s viac ako 25 000 druhmi. Rozšírené sú však nielen v tropických pralesoch. Rastú v Európe, na Slovensku, ale i v rajeckom chotári. Áno, sú aj u nás! Nemajú síce veľkosť kvetov exotických druhov, ale krásou sa zahanbiť nedajú. Tie naše rastú na zemi, a preto sa im tiež dáva prívlastok "terestrické".

Čeľaď vstavačovitých je pomerne mladá, neustále vo vývoji, s veľkou premenlivosťou a blízkosťou druhov. I dnes sa nachádzajú a popisujú nové druhy alebo krížence. Na území bývalej ČSFR bolo donedávna známych 26 rodov, 61 druhov a 15 ďalších pliemien, okrem toho ešte 21 medzidruhových krížencov.

Zaujímavé na tejto početnej čeľadi je, že zatiaľ pre človeka - spotrebiteľa nie sú nijako technicky využiteľné. Až na jednu čestnú výnimku, ktorou je pôvodom mexický druh *Vanilla planifolia* ANDR.-vanilka pravá. Táto je zdrojom známej vanilkovej vône. Pre človeka - obdivovateľa poskytujú však bohatstvo krásy, pôvabu a premenlivosti tvarov. Snáď práve z dôvodu hospodárskej nepotrebnosti bol malý záujem o tieto rastliny. Dnes zisťujeme ich veľký úbytok. Prílišná intenzifikácia poľnohospodárstva a lesníctva, rozvoj priemyslu, spôsobil zánik mnohých prirodzených stanovišť, alebo ich rapidné zmenšenie. Na oklieštených lokalitách strácajú schopnosť prežiť citlivé druhy. Takto sa takmer všetky naše vstavačovité stali ohrozenými druhmi slovenskej flóry. Práve ohrozenosť orchideí pozdvihla obdivovateľov z radov botanikov i laikov k aktivite podchytiť čo najviac informácií o týchto rastlinách. Tak vznikla akcia "Mapovanie vstavačovitých Slovenska". Je to práca dlhodobá. Výsledkom by mala

byť znalosť rozšírenia vstavačovitých, ich biotopov a tiež podnety na záchranu ohrozených lokalít a druhov.

V samotnom katastrálnom území mesta Rajec bolo zatiaľ zistených 22 druhov a jeden medzidruhový kríženc. Za najcennejší môžeme pokladať najsevernejší známy výskyt vstavača trojzubého /*Orchis tridentata* SCOP. subsp. *tridentata*/ na Slovensku. Lokalita s dnes už kriticky ohrozeným taxónom vstavača trojzubého pravého sa nachádza asi 2,5 km JZ od centra mesta. Rastie na nej už len 30 jedincov. Je otázne, či prežije táto lokalita najbližších 10 rokov.

Vstavač trojzubý/obr./ je rastlina 12-25 cm vysoká, zriedkavo vyššia, s podlhovastými až takmer guľovitými hlúzami a byľou listnatou takmer len v dolnej polovici. Prízemné listy sú zblížené, podlhovasto kopijovité, 5-13 cm dlhé, šedozele- né až striebrostosivasté, horný list komútkovitý. Súkvetie je husté, do 4,5 cm dlhé, široko kužeľovité, neskôr až krátko vajcovité. Menšie, blede červenofialové, ružové alebo biele kvety vyrastajú z pazúch kopijovitých, jednožilových, blanitých listených. Listene sú dlhé takmer ako semenník. Okvetné lístky sú dlho končité, až 12 cm dlhé, sklonené do trojcípej prilby. Pysk svetloružový, purpurovo bodkovaný, trojlaločný, stredný lalok vykrojený až na dva cípy rozdelený, so zúbkovitým násadcom. Ostroha je rovnako dlhá ako semenník. Kvety niekedy slabo voňajú. Kvitne od mája do polovice júna. Je rozšírený najmä na vápencoch od nížin až do podhorského stupňa na suchších lúkach a v krovinatých stráňach, ako aj na lesných okrajoch v spoločenstvách zväzov Mesobromion a *Festucion sulcatae*.

Rozšírenie na Slovensku-roztrúsene na Moravskom poli, na Devínskej Kobyli, dunajské ostrovy pri Bratislave, okolie Trenčína, Trábeč, B. Bystrica, Slovenský kras, Strážovská hornatina-Bojnice, Roľkoš, Fačkov, Rajec.

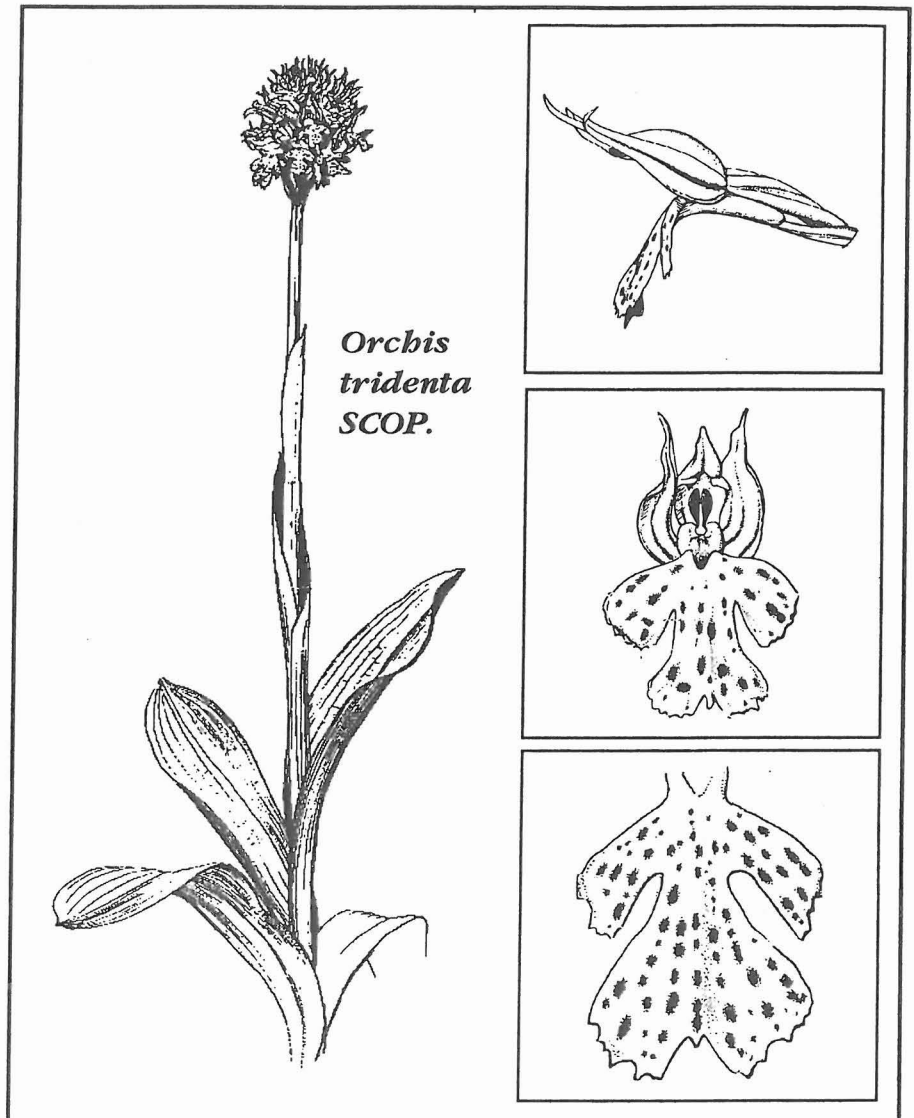
Variabilita druhu je pomerne malá, hlavne v tvare pysku. Vzácné je možné nájsť bielokvitnúcu formu. Na rajeckej lokalite rastie spolu so vstavačom vojenským /*O. militaris*/, s ktorým sa vzácné kríži na vstavač prilbovitý /orchis x canuti Richt./ . Tu zatiaľ nebol pozorovaný.

V rámci mapovania bola zistená ešte jedna lokalita so silnejšou populáciou /viac než 100 ks/ ležiaca asi 500 m JZ od Rajca, ale už mimo katastrálneho územia mesta. Bola preskúmaná a pre záchranu druhu a jeho severného výskytu na Slovensku je pripravený návrh na vyhlásenie za Chránené nálezisko.

K. Huljak

Použitá literatúra.:

1. Potuček, O.: Kľúč na určovanie vstavačovitých Československa. Nitra, 1990.
2. Procházka, F.-Velíšek, V.: Orchideje naší přírody. Praha, Academia 1983.
3. Valíček, P. a kol.: Užité rostliny tropu a subtropu. Praha, Academia 1989.
4. Gregor, F.: Československé orchideje, Brno, Orchidea klub 1986.
5. Maglocký, Š.: Zoznam vyhynutých, endemických a ohrozených taxónov vyšších rastlín Slovenska. Bratislava, Veda 1983. Separ. výtlačok.
6. Základná karta lokality Pieskovňa. ÚŠOP-SOP-ZA 1991.
7. Huljak, K.: Vlastné údaje spravodajcu MVS, 1989-90.

VÝZNAM A FUNKCIA HMYZU V PRÍRODE

Uvádza sa, že množstvo hmyzu žijúceho na Zemi, predstavuje v každom okamihu 10 na osemdesiatu jedincov. Každému musí byť jasné, že takéto množstvo hmyzu bude nejakým spôsobom ovplyvňovať život na Zemi, avšak etomológii (náuke o hmyze) sa zatiaľ prikladá zanedbateľný význam.

Na jednej strane hmyz funguje v prírode aktívne a môžeme si ho rozdeliť do niekoľkých skupín podľa jeho významu a spôsobu života.

Reducenti (rozkladači), ktorí spolu s mikroorganizmami likvidujú uhynuté telá (nekrofágovia) a exkrementy (kofrofágovia) vyšších organizmov.

Fytofágovia (požívači rastlinnej potravy), z ktorých však prípadných škodcov vytvoril až sám človek tým, že začal pestovať rastliny v monokultúrach a dovolil im premnoženie.

Zoofágovia (požívači živočíšnej potravy) sa delia na predátorov (dravcov) a parazitov. Nemalú úlohu zohráva hmyz pri opeľovaní rastlín, bez ktorých by tieto dnes nemohli existovať. Na druhej strane hmyz alebo jeho larvy slúžia za potravu veľkému množstvu vtákov, rýb a obojživelníkov.

Podľa iných kritérií sa dá u nás žijúci hmyz rozdeliť na škodlivý, užitočný a indiferentný v pomere 1 : 30 : 200. To však neznamená, že indiferentné druhy sú bez praktického významu. Podľa našich, stále sa dopĺňujúcich znalostí, na ne hľadíme ako na hmyz nevyužiteľný pre aplikované biologické odbory. Hmyz je stále tak málo preskúmanou triedou živočíchov, že ešte ani nevieme, aké bohatstvo ukrýva. Hmyz má napríklad neuveriteľne vyvinutý čuch, rozoznáva vo veľmi malých koncentráciách

až 30 000 látok, vidí v ultrafialovej oblasti spektra, vníma polarizované svetlo, dokonale registruje jeho intenzitu. V porovnaní s inými živočíchmi má obrovskú silu.

Človek sa musí naučiť využívať jeho vlastnosti pre seba. Mnohotvárný svet hmyzu stále čaká na svojich objaviteľov.

V súčasnej dobe sú však reálne obavy, že skôr ako niektoré druhy poznáme, jednoducho vyhynú. Dnes zákon pamätá na veľkých živočíchov, predovšetkým stavovcov a hmyz je zastúpený niekoľkými druhmi, čo je obrovský nepomer medzi jednotlivými skupinami živočíchov.

Z celého sveta sú dnes známe asi 2 milióny druhov hmyzu, z čoho na Slovensku žije asi 35 tisíc druhov a to je asi 90% všetkých živočíšnych dru-

hov. Z tohto počtu je viac ako 6 tisíc druhov chrobákov, v našom kraji zastúpených asi 100 čeľaďami, z ktorých typickými a najpočetnejšími sú drobníci (Staphylinidae) 1282 druhov, nosatce (Curculionidae) 922, bystrušky (Carabidae) 450, fúzači (Cerambycidae) 220, mandelinky (Chrysomelidae) 220.

Druhovú bohatosť živočíšstva krajiny je tým väčšie, čím zložitejšie boli podmienky jej vývoja behom vekov. Naša krajina je skutočne bohatá, aj keď si to mnohí neuvedomujú, najmä na malých častí ani nepozorovaných živočíchov. Nachádza sa v oblasti, do ktorej sa v minulosti v dobách medziľadových rozšírili druhy z juhu a v dobách ľadových druhy zo severu, ktoré sa potom presťahovali do hôr.

Takýmto spôsobom sa k nám dostali bystrušky, napr. karpatský endemit *Abax Schuppeli*, alebo *Carabus Scheidleri*, ktorý tvorí množstvo územne ohraničených rás. Vyskytuje sa tu aj niekoľko druhov vzácnejších fúzačov, najznámejší atraktívny *Rosalia alpina*. Z juhu sa k nám dostali vzácní krasci napr. lipový

(*Scintillatrix rutilans*) a (*Chrysobothris affinis*).

Niektorým druhom dnešné podmienky celkom vyhovujú. V predminulom roku napríklad došlo z neznámeho dôvodu k premnoženiu inak ojedinele sa vyskytujúceho zlatoňa (*Oxythirea funesta*). Na druhej strane z prírody miznú veľké druhy hmyzu ako roháče (*Lucanus cervus*). Z iných radov hmyzu rapídne ubúda motýľov. Napr. pred časom hojný mlynárik ovocný (*Aporia crataegi*) sa stal v našej prírode raritou.

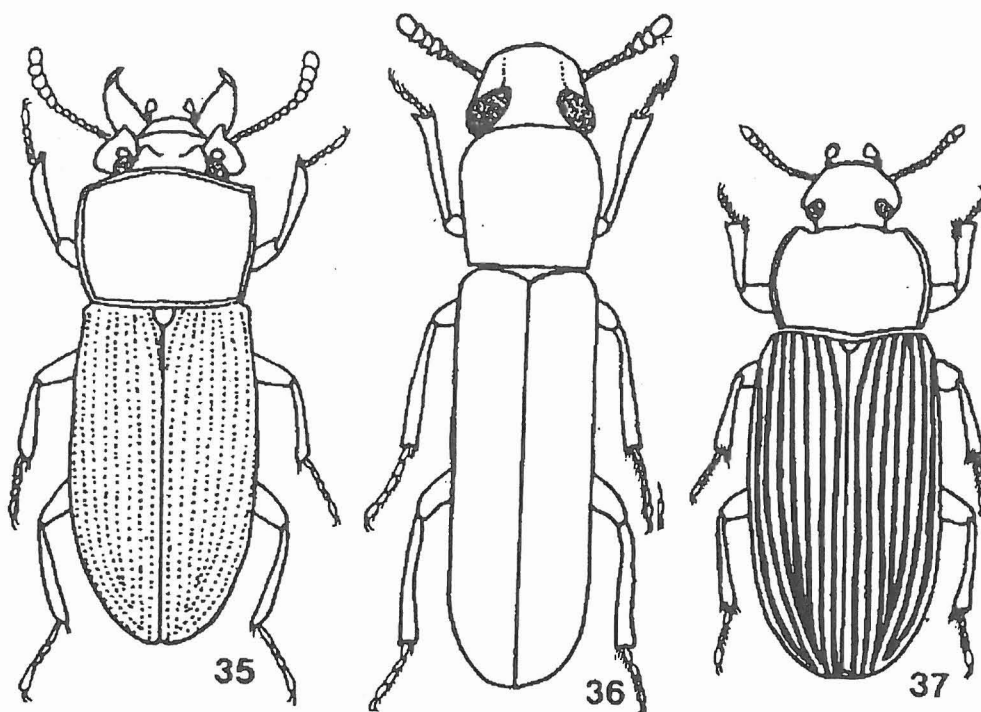
Človek sa postaral na jednej strane o rozšírenie počtu nepôvodných biotopov, ako sú lesy, pole, sady, lúky, parky a iné, čím umožnili plošné rozšírenie druhov. Na druhej strane ovplyvňuje ekosystémy a biotopy aj negatívne, najmä v poslednej dobe ťažbou surovín (vápenca, rašeliny ...), haldovaním hlušiny, intenzifikáciou poľnohospodárstva, melioráciou, exploatáciou lesov, vyrubovaním starých stromov, zmenou typu lesa, všeobecnou vysokou chemizáciou prírody, výstavbou všetkého druhu, ktorá nesie so sebou exhaláty priemyslu a do-

pravy, znečistením vôd a hromadením odpadkov, nedisciplinovanosťou, neinformovanosťou, nedbanlivosťou, pohodnosťou a diletantským prístupom k riešeniu problémov.

Ako už bolo povedané, hmyz má zaujímavé vlastnosti, je užitočný, no pôsobí aj škody, dokonca ohrozuje život človeka, ale bez prítomnosti hmyzu by sa Zem k nepoznaniu zmenila. Epidémie by zničili všetko živé. Život by spel k zániku, pretože rovnováha a autoregulácia v ekosystémoch bez hmyzu nemôže existovať.

Ako budeme dnes s hmyzom zaobchádzať, podľa toho budeme v budúcnosti na našej planéte žiť.

R. Blažek

35 - *Gnathocerus cornutus* F. 36 - *Lyphia tetraphylla* Fair. 37 - *Tribolium destructor* Uytt.

ZBERATELIA A HISTÓRIA

So zberateľstvom ako koníčkcom, ktorým bývajú "postihnutí" tak mladí ako aj starí, sa stretla väčšina z nás. Väčšina z nás tiež vie, že okruh záujmov zberateľov je veľmi široký, a že sa zbiera kadečo a všeličo. Zberateľov známk poznáme ako filatelistov, zberateľov zápalkových nálepiek ako filumenistov. Zberatelia starých peňazí sú numizmatici a sú ďalšie a ďalšie špecializované zberateľské obory. Všetci zberatelia však majú jedno spoločné - ozajstný zberateľ musí poznať historické súvislosti a okolnosti vzniku zbieraných predmetov. Každý zbierkový predmet vznikol v určitom čase, a je teda súčasťou histórie a zároveň dokladom o určitom historickom období.

Predmet zbierky nie je len pekným obrázkom, dielkom, aj keď aj táto stránka je súčasťou jeho hodnoty, ale vždy je viazaný ku konkrétnym udalostiam v čase a obyčajne, čím starší predmet exponát, tým býva hodnotnejší.

Pre zberateľa, ale aj pre každého vnímavého človeka, majú predmety zbierky osobitné čaro. Veľmi často sú v nej veci, ktoré sa už nevyrábajú a dokumentujú niečo, čo dávno minulo. Práve tento moment podnecuje fantáziu a priam núti každého zberateľa pátrať po súvislostiach a podrobnostiach, aby vedel a poznal čo najviac o každom predmete zbierky. Tu niekde sa prekráča hranica medzi zhromažďovaním a ozajstným zbieraním.

Ale, aby sme len neteoretizovali, aj známky sú súčasťou histórie. Jednými z prvých československých známk vydaných po II. svetovej vojne sú tzv. Bratislavské známky-filatelisti ich veľmi dobre poznajú. Ide o malý štátny znak s lipovou ratolesťou podľa návrhu L. Cádera. Zámky boli tlačené hľbkotlačou v bratislavských tlačiarňach Andrej a Slovenská Grafia. Sú to známky nevrúbkované (strihané), ktoré boli vydávané od 30.4.1945 až do konca roka

1945 a platili do 28.2.1946-doba ich platnosti bola teda veľmi krátka. Nie je však účelom tohto článku písať štúdiu o týchto známkach, ale na ich konkrétnom použití upozorniť na veľmi zaujímavé obdobie histórie.

Vďaka náhode sa podarilo zachovať niekoľko, ako sa vtedy volali "samolepiacich dopisníc", ktoré prešli poštou so spomínanými známkami, a ktoré dokumentujú čulú aktivitu Športového klubu Rajec. Dá sa z nich vyčítať, že sa viedla korešpondencia so športovým klubom Dubnica nad Váhom, ŠK Budatín i TTS Trenčín. ŠK Budatín napr. oznamuje, že výkop majstrovského zápasu bude 28. 10.1945 o 14.30 a pamätníci možno budú vedieť povedať či sa hralo. Dá sa tiež dočítať, že existovala Žilinská župa futbalová a zaujímavá je tiež urgencia dobiecky za dodané futbalové siete od Jozefa Musila z 1.12.1945 so známkou T.G. Masaryka. Na dokreslenie dobie-

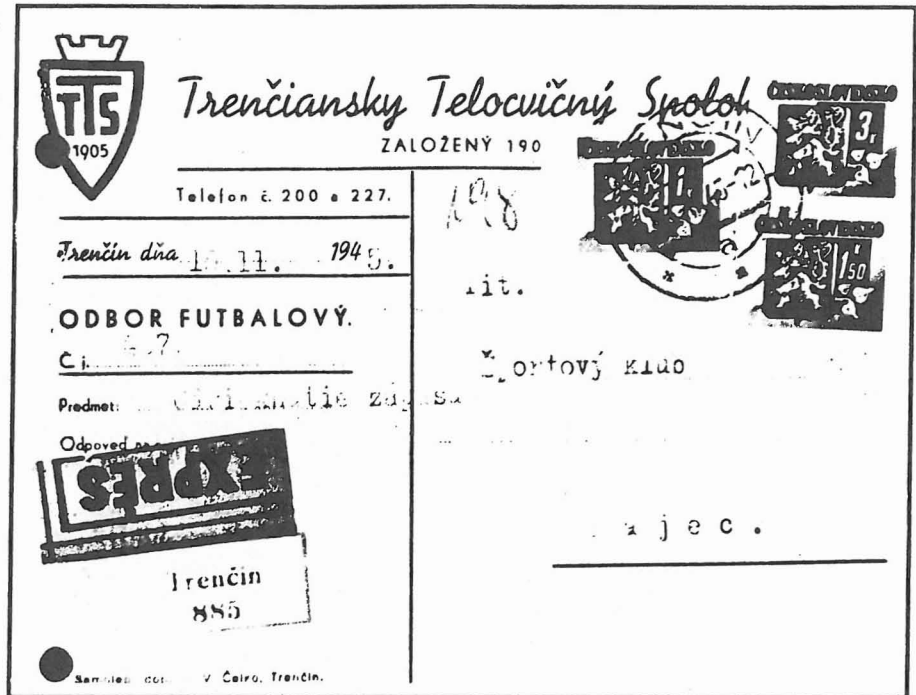
ka je na 4 262 korún -toľko teda stáli vtedy futbalové siete...

Pekne čitateľná je tiež pečiatka Rajec nad Rajčankou na telegrame i s dátumom 15.11.1945, v ktorom TTS Trenčín odvoláva z technických príčin nedeľný zápas v Rajci i kolok so slovenským znakom na ňom. Poslednou zo série celín viažúcich sa k tomuto obdobiu je nepoužitá dopisnica so známkou T.G. Masaryka, ale hlavne s fotografiou kostola sv. Ladislava a pamätníkom padlým v 1. sv. vojne s nápisom Rajec nad Rajčankou - môžeme porovnávať!

Kto však bol autorom fotografie ?

(Ak čitateľ pochopí túto pasáž ako výzvu k doplneniu, tak je dobre - radi privítame v Múzeu každého, kto bude vedieť ďalšie podrobnosti o činnosti ŠK Rajec pred a po II. svetovej vojne.)

Na záver k dokresleniu súvislostí histórie a zberateľstva by som chcel spomenúť, že tiež zbieranie starých peňazí má úzky súvis s históriou. Peniaze ako predmet platobného styku odjakživa dokumentovali históriu. Vďaka nim sa nám zachovala celá galéria portrétov vládcov a historických osobností - najprv na minciach, a neskôr na papierových peniazoch. Podľa miesta nálezov bolo možné sledovať vplyvy a prenikanie obchodu a kontakty medzi štátmi a krajinami.

A tak vďaka účasti niektorých občanov Rajca v I. svetovej vojne sa napríklad ocitli u nás papierové peniaze z cárskeho Ruska. Môžeme sa tak prizrieť cárovi Alexandrovi i obdivovať grafickú úroveň 500 rubľovky. (275mm x 127mm)

Z rozprávania pamätníkov vieme, že niektorí sa dostali k Voroneži a niektorí až do strednej Ázie ako zajatci. Vieme, že niektorí sa vrátili až 2 roky po vojne.

Väčšina z nich už nežije, ale staré peniaze zostali a pripomínajú. Múzeum chce pripomínať tiež...

F. Buček

**PESNIČKA
SA SPIEVA,
ROZPRÁVKA
SA ROZPRÁVA
A KTO
SA RÁD DÍVA,
KRÁSNE VECI
SPOZNÁVA**

František Hrubín

Sú také chvíle v žití. Zostaneš v tichu sám. Prichádzajú myšlienky-možno ako spomienka, možno túžba, sen. Cítiš prázdno, pomýlený tok žitia, cítiš, že niečo chýba či prevyšuje. Niet toho nedefinovateľného, čo sa volá niekedy i harmónia. A za ňou je už len na krôčik vzdialené šťastie. Veď o to ľudom kráča. Kadiaľ ku tomu šťastiu?

Jedna z najbezpečnejších a najkrajších ciest vedie cez fantáziu, cez tvorivosť, cez umenie.

"Hoci putujeme vo svete, aby sme našli krásu, nájdeme ju len vtedy, ak ju nesieme v sebe."

R.W.Emerson

Umenie deťom rozväzuje myseľ, tríbí ich cit pre vnímanie farebného a pestrého sveta, pomáha postihnutému nájsť radosť a užitočnosť vlastného života, dokáže každému vdýchnuť nádej i vieru, prináša pocity a skúsenosti, ktoré nie sú každodenné. V ňom človek zabúda na svoje žiale a trápenia, prekračuje svoj tieň a vydáva sa po cestách presahujúcich existenciu ľudského života.

"Umenie by malo rozveseľovať a búrať obmedzujúce steny, prebúdzať

v tom, kto umelecké dielo pozoruje, rovnaký pocit univerzálneho vz'ahu a sily, aký dielo vyvolalo v umelcovi, a najvyšším cieľom umenia je tvoriť nových umelcov."

R.W.Emerson

Umenie, a citové a estetické zážitky, ktoré prináša, i keď si to mnohí nepripúšťajú, sú nevyhnutne potrebné pre zdravého, vyrovnaného a harmonického človeka. Naliehavo ho potrebujeme, aby sme sa vedeli brániť jednostrannému precivilizovanému a odľudštenému svetu okolo nás, svetu, ktorý už zabudol na cit - cit spolupatričnosti, cti, priateľstva, odvahy i obety.

"Umenie stelesňuje snabu človeka o prekročenie seba samého. Zblízuje ho s ostatnými ľuďmi, približuje ho k prírode, k myšlienkovým hodnotám predkov i k budúcným generáciám."

R.Filo

Toto všetko a ešte mnohé iné dôvody ovplyvnili vznik Malej galérie pri Mestskom múzeu. V uplynulých dvoch rokoch sa sporadicky a pomaly začalo výtvarné umenie dostávať i do výstavných priestorov tohto mesta, ktoré sa v minulosti mohlo popýšiť veľmi bohatým a kvalitným umeleckým životom. Ohlas na výstavy i rôzne umelecké podujatia hudobné, recitačné je medzi mládežou i obyvateľmi primeraný. Napokon - výborným zázemím pre tieto snahy je liaheň umelcov na ZUŠ, spevácke zoskupenia Konvalinky, Ladislav i mnohí ďalší umelci i priatelia umenia, ktorí v tomto meste žijú. A hlavne tvoria. Preto galéria. Galéria, ktorá by prijala úlohu iniciátora i organizátora, či inšpirátora. Jej možnosti nie sú obmedzené len na výstavy. Pokúsime sa o ďalšie spôsoby, ako vniesť viac poézie, krásy a citu do života.

V plánoch figuruje klub umeleckého slova, v ktorom by hudobníci, výtvarníci či spisovatelia usporadúvali večery poézie, hudby či iných druhov umení, predstavia sa tu slovenskí i zahraniční umelci.

V našich predstavách sa črtá i letná čítareň, vytvorenie priestoru pre umelcov Rajca i okolia. Výstavy ich umeleckých diel budú sprevádzané malými katalógmi o ich tvorbe, návštevníci budú mať možnosť sledovať výtvarné i literárne a hudobné hodnoty, ktoré presiahnu rámec mesta.

Napokon by sa uskutočňovali i výmenné výstavy našich a zahraničných umelcov. To iste uvíta každý milovník umenia. Veď človek prostredníctvom umenia vedie dialóg s okolitým svetom a umelecké zážitky mu pomáhajú prebúdať rozumné myšlienky v sebe a prijímať ich aj od iných.

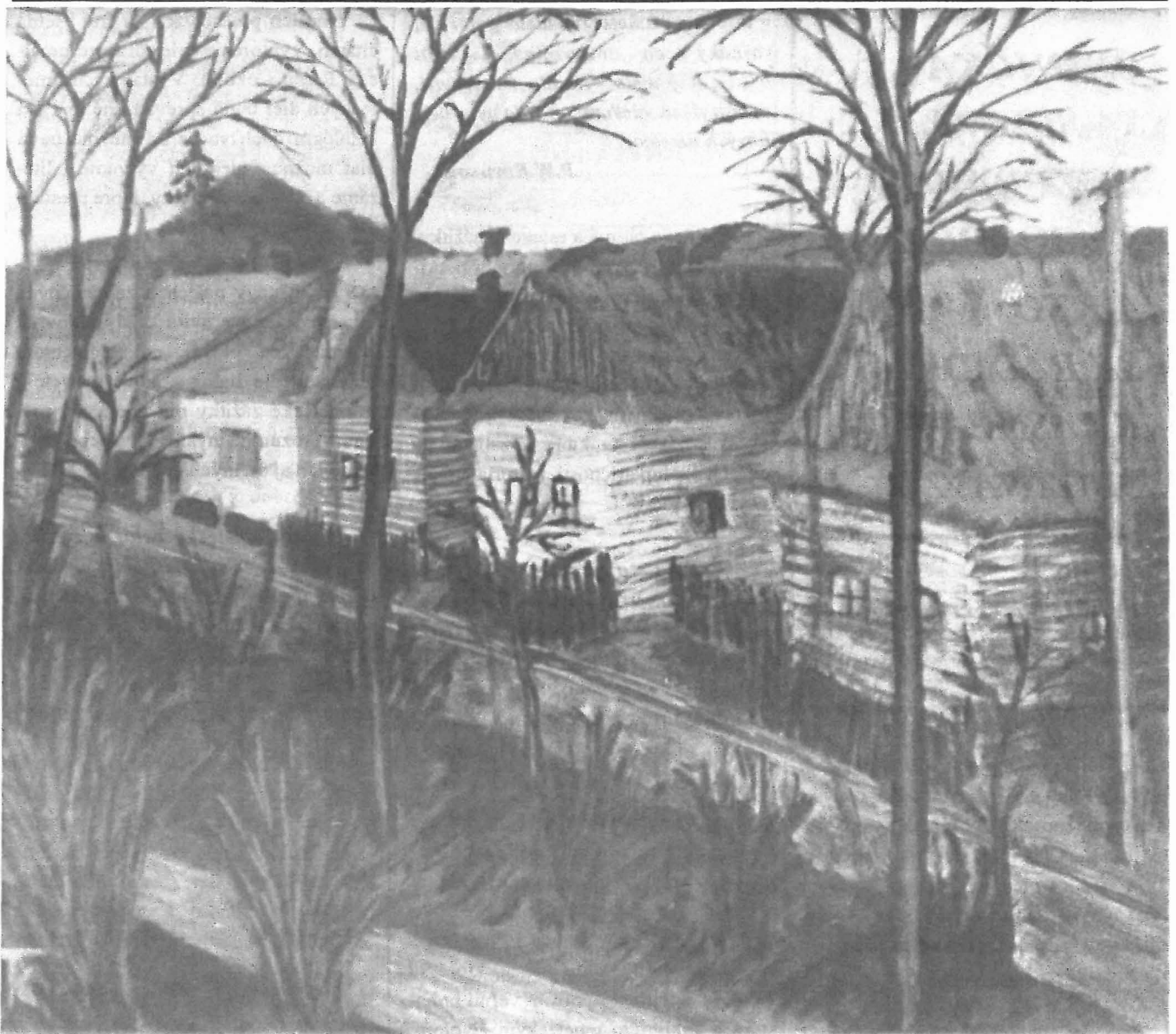
"Krásne umelecké diela, najzvrchovanejšie svedectvo ľudskej inteligencie a úprimnosti, vyjadrujú všetko, čo možno povedať o človeku a o svete, navyše ešte naznačujú, že je tu čosi, čo nemôžeme poznať. Každé veľdielo má tento tajomný ráz. V každom z nich nájdete vždy stopu zázraku."

A.Rodin

G.Podolanová

Rajecský organ - detail drevenej plastiky

Anton KOLEDA - Šuja

SPONZORI MESTSKÉHO MÚZEA V RAJCI

Na fond Mestského múzea do 15. 5. 1993 prispeli:

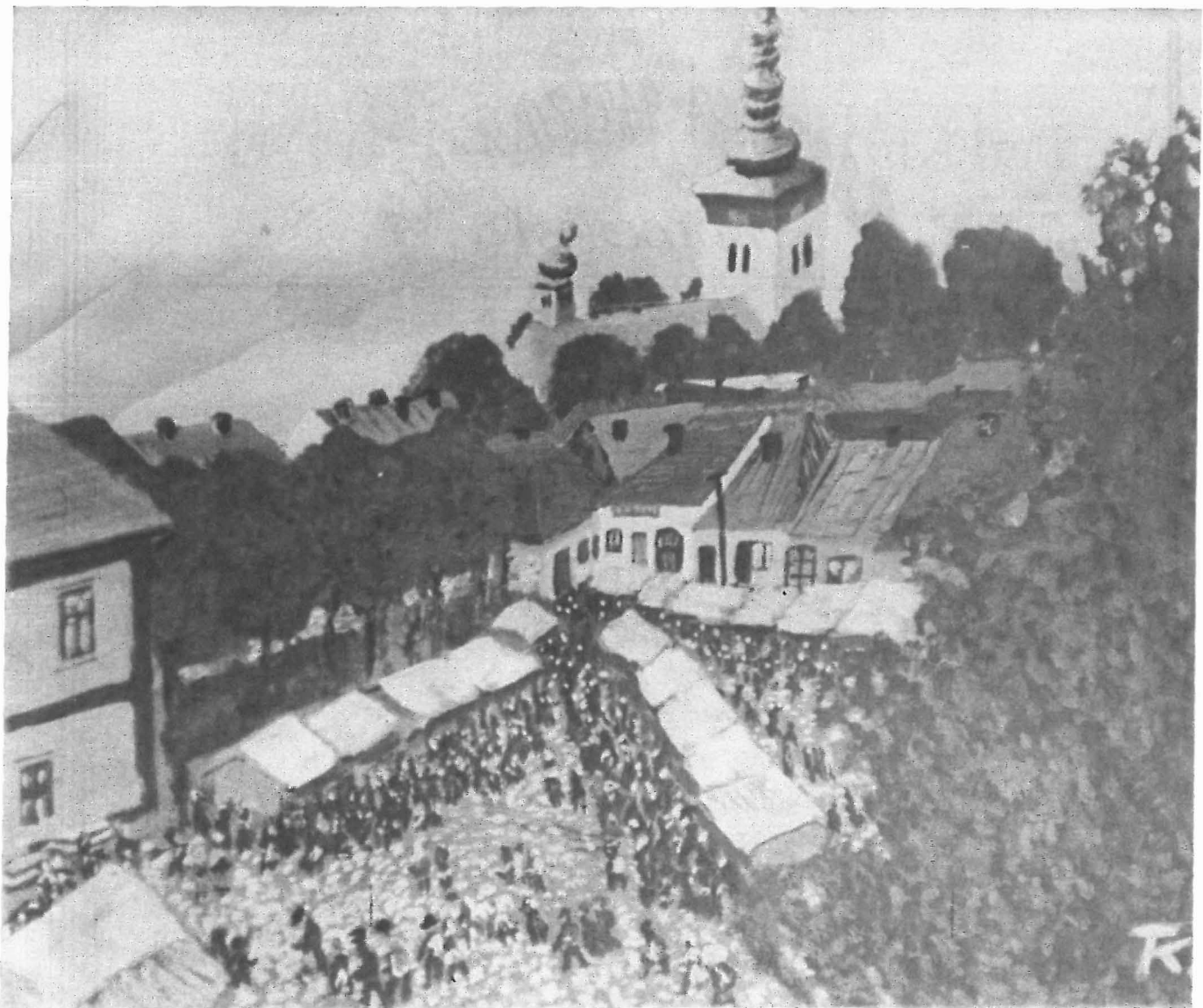
- KORASAN RAJEC,
- RAJČANKA RAJEC,
- ZIPP RAJEC,
- ŠM RAJEC, GALBAS s r.o.,
- KRYŠTÁL - Poláček,
- HOTEL KŤAK /Foltán/,
- DROBNOCHOVATELIA TJ MIER,
- TEKOR RAJECKÁ LESNÁ/Pekný/,
- MOTOREST ŠUJA/Rybák/,
- WALLIS

Do zbierkového fondu múzea prispelo svojími darmi viacero obyvateľov mesta i okolitých obcí, ktorí pochopili zmysel a cieľ tejto inštitúcie. Mnohé z nich sú veľmi hodnotné a cenné či už z historického alebo umeleckého hľadiska.

Nemožno vymenovať všetkých, ale spomenieme aspoň tých najštedrejších:

Ferdinand Buček,
Jozef Hudek,
Anna Jančovičová,
Jozef Januš,
Magdaléna Janušová,
Viktor Kavec,
František Kospér,
Bohuslav Pekný,
Emília Rybárová,
Jozef Stupňan,
Ladislav Židek,
Július Žucha a iní.

3

Report of the Town Museum

Another part speaks about rare discovery of petrifications in Rajec valley, about some kinds of orchids in this territory and about function of the beetles in the nature.

Section of architecture and art describe historical buildings and monuments in Rajec's region, the organ from 18th century made by Rajec's famous family Pažický.

On the first title page and on the last cover page editors bring the pictures of insit artist A.Koleda.

Last part of articles speak about function and aim of art and gallery in the life of people in the little town and about role of amateur collecting of stamps and money. All photos are made by Karol Uhlárik.

Rajec's Museum Society

RAJECKÁ MUZEÁLNA SPOLOČNOSŤ

*Spoločnosť priateľov prírody,
histórie a umenia
regiónu Rajeckej doliny
pri Mestskom múzeu
v Rajci*

*Cieľom spoločnosti je
pestovať vzťah k prírode
kultúrnemu dedičstvu
a napomáhať rozvoju
kultúry a umenia,
udržiavať kultúrne
tradície,
podporovať umelecké
aktivity na území mesta
a regiónu,
rozširovať vedomosti o prírode,
kultúre a histórii
mesta a regiónu*

*MESTSKÉ MÚZEUM RAJEC
NÁMESTIE SNP*

Komu sú naše ciele blízke, kto je ochotný obetovať svoj voľný čas a pomôcť svojimi vedomosťami, skúsenosťami a nápadmi - nech sa pridá, tešíme sa na spoluprácu!

Členstvo v spoločnosti je dobrovoľné, uvítame všetkých zapálených milovníkov prírody, histórie, kultúry a umenia a tých, ktorým sú minulosť a tradície našich predkov zdrojom inšpirácie do prítomnosti i budúcnosti.